

רבי אברהם בן אברהם – הגרף פוטוצקי

”בשעה שישראל עושין רצונו של הקדוש ברוך הוא,
מחזיר בכל העולם כולו ורואה אי זה צדיק באומות
העולם ומביאו ומדבקו בישראל”
(ירושלמי, ברכות פרק ב' הלכה ח')

הנסיך הפולני הצעיר הגרף וואלנטיין פוטוצקי נסע לצרפת עם חברו בוריס
זארמבע, אף הוא בן למשפחת אצילים פולנית, על מנת להשתלם במדעים
באחת מאוניברסיטאות פאריס בירתה של צרפת.

באחד הימים טיילו שני החברים בחוצות פאריס, התבוננו בבנייני הפאר
בעלי סגנון הבניה המיוחד כמוהו לא ראו בארץ מולדתם, בקרו באחד מן
המוזיאונים המפורסמים שבעיר והתבוננו בשכיות החמדה אשר בו. לאחר
שעות אחדות עייפו השנים ונכנסו לאחד מבתי המרזח הרבים אשר בעיר
הגדולה. בעל בית המרזח, יהודי זקן בעל שיבה והדרת פנים ישב ולמד
גמרא. כאשר שמע את קולם בעת כניסתם, שאלם באדיבות לרצונם. הם
בקשו בקבוק יין והוא הגישו להם וחזר מיד לשקוד על תלמודו.

הדרת פניו של היהודי הזקן, קולו הנעים והאצילות אשר היתה נסוכה
על פניו הרשימו מאד את שני החברים. הם הסתכלו בתמהון על הגמרא
הגדולה אשר היתה פתוחה לפניו, ועל האותיות אשר נראו להם מוזרות
ביותר, שכן מעולם לא ראו כמותן. הם אף לא ראו מעודם בעל בית מרזח
המנצל כל רגע פנוי ללימוד ולעיון.

סקרנותם גברה והם שאלו אותו מה הוא הספר המונח לפניו ומה
מטרת לימודיו. היהודי הרגיש ששאלתם איננה לשם קינטור אלא על מנת
להבין ולדעת, הסביר להם את מהותה של הגמרא, את היותה הפרוש
המדויק למצוות ולחוקים אשר בחמשת חומשי התורה, ואת חשיבותה

אוצר החכמה
13676

1. נכתב על פי אינציקלופדיות שונות. על פי ספרו של הרב משה מאיר ישר "החפץ חיים
ופעלו" וכן על פי דברים ששמעתי מפי הגאון רבי שניאור קוטלר זצ"ל ראש ישיבת
ליקווד בארה"ב.

וערכה לעם ישראל. כן הסביר להם עד היכן מגעת אצילות רוחו של יהודי הלומד את תורת ישראל ומקיים את מצוותיה וציין בפניהם מספר דוגמאות בהן רואים עד היכן מגעת מסירות הנפש של תלמידי חכמים למען הפרט ולמען הכלל.

דבריו שנאמרו בטוב טעם ודעת ובחן מיוחד, משכו את לבם והם החלו להכנס לבית המרוח שלו לעתים קרובות על מנת לשוחח אתו בעניני אמונות ודעות ועל מנת לשמוע ממנו עוד ועוד על עקרונותיה של דת ישראל ועל השונה והמפריד בין ישראל לעמים. בדברו על חוקי התורה במשפטים שבין אדם לחברו וסדרי הנהגת החברה והמדינה לפי תורת ישראל, הסביר להם היהודי שחוקים ומשפטים שנקבעו על ידי בני אדם לעולם לא יגיעו לקביעת האמת, הטוב והישר, שכן אין ביכולתו של בשר ודם לחדור לעומק הצדק והיושר ורק תורת ה' אשר ניתנה ע"י הקב"ה בורא העולם ומנהיגו היא אשר נותנת ומעניקה לאדם את חוקי האמת – "משפטי ה' אמת צדקו יחדיו"¹, ואכן "לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום"².

לאחר שיחותיו הארוכות עם היהודי הזקן, החליט וואלנטיין פוטוצקי להתגיר, להצטרף לעם היהודי ולשמור ולקיים את תורת ישראל. בהתאם להלכה היהודית שיש להודיע לזה אשר מבקש להתגיר עד כמה כבד הוא עול התורה ועד כמה גדול הקושי בקיום המצוות לאלה אשר הינם בבחינת עמי הארץ, אינם תלמידי חכמים ואינם מרגישים בנועם עול המצוות, אמר לו הזקן:

דע לך כי כל עוד אינך מתגיר, אם תאכל חֶלֶב לא תתחייב מיתה בידי שמים, ואם תעשה מלאכה בשבת לא תתחייב סקילה, אולם החל מאותו רגע שתתגיר, אם תאכל חֶלֶב יהא עונשך מיתה בידי שמים ואם תחלל את השבת תענש בסקילה. אבל אם תתגיר ותקיים את המצוות כהלכתן, הרי שתזכה לחיי העולם הבא.

אולם דע לך, הוסיף הזקן ואמר, אף אם לא תתגיר ולא תכניס את עצמך בעול המצוות כיהודי, הינך יכול לזכות ולהיות מחסידי אומות העולם, שכן לאחר שתסיים את חוק לימודיך הרי תהיה יד ימינו של אביך רב ההשפעה ותוכל לפעול גדולות ונצורות למען בני ישראל היושבים

1. תהלים י"ט י'.

2. שם קמ"ז כ'.

בפולין אם תתקן את חוקי הגזל והשוד, ההשפלה והאפליה השוררים במדינה זו כנגד בני העם היהודי.

אולם וואלנטין הצעיר לא הסתפק בכך. הוא כבר הספיק לראות ולהכיר את אצילות רוחם של מספר תלמידי חכמים אמיתיים, ומתוך מדת האמת שהיתה בו, שאף להגיע למדרגתם. ברור היה לו ומובן שאם ברצונו להיות כמותם, עליו להתגיר ולהיות יהודי. הוא יודע, כך אמר, על אודות מצבם הנורא של היהודים ברחבי העולם, על הרדיפות אשר רודפים אותם ועל הפוגרומים הנוראים אשר עורכים נגדם. אבל תורת ישראל הינה התגלמות האמת, הצדק והחסד והוא רוצה להצטרף לבני העם הנבחר. הוא מעדיף להמנות עם בני העם הנרדף ולא עם בני העמים הרודפים.

למרות שוואלנטין גדל כל ימיו בצל הכנסיה הקתולית והכירה היטב, הוא החליט שלפני שיעשה את הצעד הגורלי הזה עליו לשוחח עם כמרים בעיניי אמונות ודעות וכן לשמוע מהם כיצד הם מבלים את יומם. לאחר שיחותיו עם הכמרים הקתוליים היתה דעתו ברורה ונחרצת: אין עוד כדת ישראל ואין עוד אנשי מוסר ומידות נאות כתלמידי החכמים היהודים המקדישים עצמם ללימוד תורה ולמעשי חסד לכלל ולפרט. הוא חזר אל היהודי הזקן והחלטתו נחושה, דבר לא יעצרהו עוד מלהדבק בדת ישראל ובעם ישראל. כאשר דמעות בעיניו בקש והתחנן בפניו שלא יוסיף עוד לעכב את גיורו.

בעל בית המרזח היהודי שהכיר בטהרת לבו של וואלנטין פוטוצקי החליט שאכן הצדק אתו ואין לעכב עוד את גיורו. הוא הסביר לו שבצרפת אין כל אפשרות לגיירו שכן הדבר כרוך בסכנת נפשות עקב ידה הקשה של הכנסיה הקתולית. כל מי שמתגיר וכן כל המסייע בידו מסתכן במאסר, בעינויים ובפסק דין מוות אשר עלול להגזר עליו. אם ברצונך להתגיר ולהיות יהודי, תוכל לעשות את זאת באמסטרדם אשר בהולנד, כך אמר לו הזקן. הוא כתב עבורו מכתב המלצה חם ונלהב לרבה של אמסטרדם בו שיבח את תכונות נפשו הנעלות של וואלנטין, את טוב לבו וחתירתו הבלתי נלאית לאמת, ובקש ממנו לגיירו.

לאחר שיחות ארוכות אשר ניהל אתו רבה של אמסטרדם, הכיר אף הוא באצילות רוחו של בן הגרף הפולני והתרשם מטהרת לבו ומנקיות דעתו. מספר שבועות לאחר מכן הוא אכן התגיר ונקרא שמו בישראל אברהם בן אברהם. על מנת להתבשם מתלמידי חכמים אנשי מדות אשר כל חייהם בקדושה ובטהרה, ללמוד מארחות חייהם וללכת בדרכם, הוא



מראה הגטו היהודי באמסטרדם לפני מספר דורות.

נסע לוילנא, ישב באחד מבתי הכנסת הקטנים שבעיר זו והקדיש את עצמו ללימוד התורה. הוא ניתק כל קשר עם עניני העולם הזה, ונשים צדקניות שהביאו אוכל לאותם תלמידי חכמים אשר עזבו את משפחותיהם, ישבו בבתי כנסת ושקדו יומם ולילה על התורה, הביאו אוכל גם עבורו. החל מאותו יום בו עזב וואלנטיין את פאריס ונסע לאמסטרדם, הוא הפסיק לכתוב להוריו, ומשעברו מספר שבועות והם לא קבלו ממנו כל מכתב ואף לא כל סימן חיים, החלו לדאוג לשלומם ובקשו מאנשים שנסעו מפולין לצרפת שיבררו מה עלה בגורלם. מפי חבריו באוניברסיטה התברר להם שלאחרונה הוא התקרב ליהדות ויש להניח שהתגיר והינו נמצא עתה בחסותם של ראשי אחת הקהילות היהודיות.

משנודע הרבר להוריו, הם החלו לפעול במרץ רב על מנת למצאו, ולהחזירו לחיק משפחתו ולדת אבותיו. הוריו, וכן שליחי הכנסיה הקתולית חיפשוהו בכל רחבי ארופה אולם כל מאמצייהם היו לשוא. כאשר נודע לראשי קהילת וילנא דבר המצוד הגדול אשר נערך על מנת למצאו, הם החליטו שטוב יהיה אם רבי אברהם בן אברהם לא ימשיך ללמוד בבית כנסת בעיר הגדולה. טוב יהיה, כך חשבו, שגר הצדק יעבור

אוצר החכמה
13676 13676

לאחת העיירות הקטנות שבסביבה, שכן יש להניח שלשם לא יגיעו השלטונות בחיפושיהם אחריו. בהתאם לכך עבר רבי אברהם בן אברהם לעיירה הקטנה איליא הסמוכה לוילנא. הוא ישב שם במשך מספר חדשים באחד מבתי המדרש הקטנים שבמקום, הקדיש את כל זמנו ללימוד ועלה במעלות התורה, במוסר ובמדות נאות וכל רואיו ידעו והכירו כי הינו אדם קדוש.

דבר החיפושים אחר בן הגרף הפולני אשר בז לכל השפע והחיים הנוחים והנעימים שהיו לו בבית הוריו וויתר על כל עמדות הכח וההשפעה אותן עתיד היה לקבל תוך שנים אחדות – עם תום לימודיו באוניברסיטה, ובחר בחיי יהודי נרדף אשר סכנת מוות מרחפת כל הזמן על ראשו – ענין זה החל להתפרסם בקרב יהודי מזרח אירופה ומרכז, ויהודי איליא החלו לדבר על כך שהצעיר העושה לילות כימים בלימוד התורה הוא גר הצדק אותו מחפשים שליחי הוריו, הכנסיה הקתולית ומשטרת המדינה.

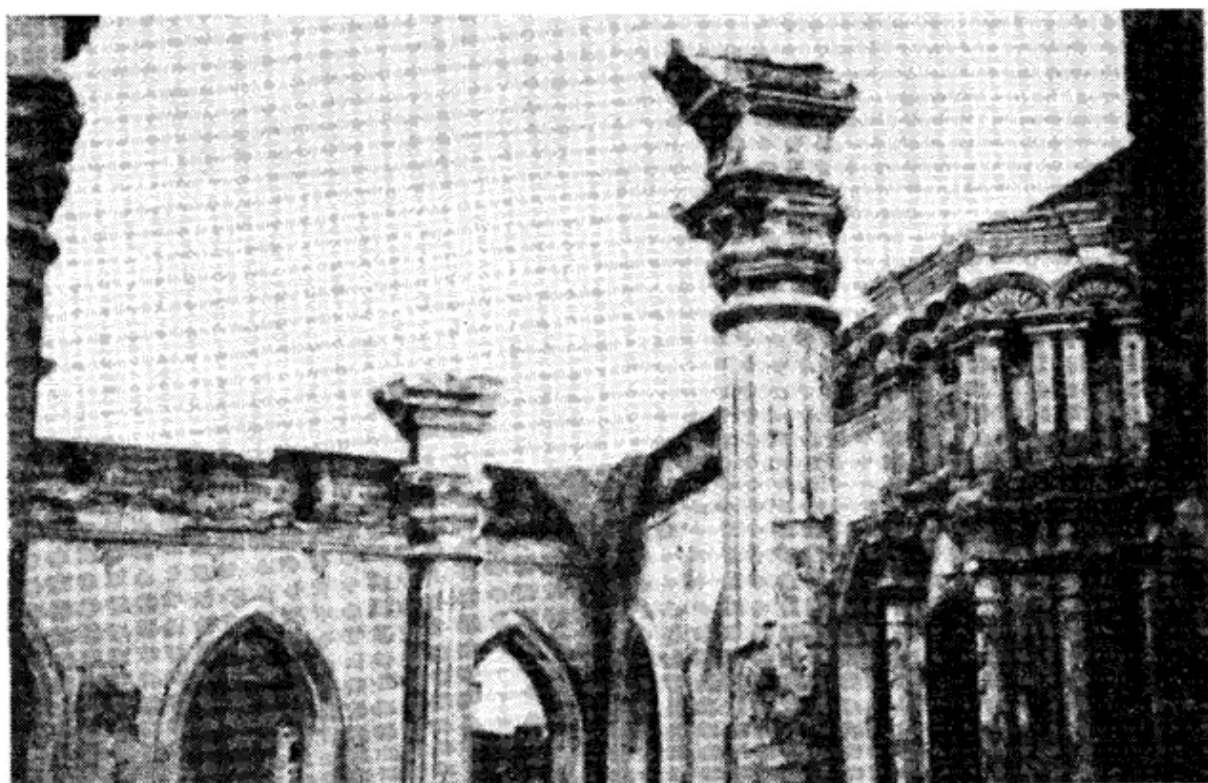
באחד הימים כאשר ישב רבי אברהם בן אברהם בבית המדרש ולמד, כמנהגו, שיחקו מספר ילדים בבית המדרש והפריעו לו ללמוד. הוא בקש מהם שיפסיקו לשחק בתוך בית המדרש, אולם כל בקשותיו לא הועילו ואחד מהם אף הציק לו בזדון וברשעות ולמרות כל הפצרותיו של גר הצדק שיחדל, הילד לא הפסיק מהתנהגותו הנלוזה. רבי אברהם בן אברהם סטר לו על לחיו ואמר לו את דברי רבי אליעזר במסכת כלה על אודות שורשו ומהותו של החצוף עז הפנים.

הילד שנפגע מן הסטירה ונעלב מהתבטאותו החריפה של גר הצדק, רץ מיד לביתו וסיפר את הדבר לאביו. האב אשר רגז במיוחד על דבריו החריפים של רבי אברהם בן אברהם, רץ בחמתו לבית המדרש, והואיל והיה גס רוח, חרף וגדף את גר הצדק. למרות התנצלותו של רבי אברהם בן אברהם ובקשת הסליחה, לא נרגע האב גס הרוח וחמתו בערה בו. הוא פנה למשטרה והלשין כי בבית המדרש המקומי נמצא הגרף וואלנטיין פוטוצקי – זה אשר השלטונות מחפשים אחריו. מיד נזעקו לשם השוטרים, אסרוהו וכלאו אותו בבית הסוהר אשר בוילנא.

בעת היותו בבית הסוהר ניסו הוריו ובני משפחתו לשכנעו שיחזור לדת הקתולית, אולם הוא סרב לכך בכל תוקף ואז הועבר לטיפולם של אנשי הכנסיה הקתולית והם עינאו בעינויים אכזריים ביותר, אולם רבי אברהם בן אברהם שהיה אדם ישר ואמיץ לב, כיוון שהגיע למסקנה שדת ישראל

היא הדת האמיתית, לא הסכים לחזור לדת הקתולית למרות כל עינויי התופת אשר עינדהו.

משראו כהני הכנסייה הקתולית שהם אינם יכולים לו, נערך נגדו משפט והוא נידון למוות בשריפה. זה היה בשנת 1749 ובאותם ימים חי בוילנא הגאון הגדול רבנו אליהו שהיה קדוש וטהור, ישב כל היום ולמד תורה ועיני כל ישראל בכל ארצות פזוריהם היו נשואות אליו. כל מה שאמר וכתב התקבל על ידי העם כדברים שאין להרהר ולערער אחריהם שכן הוא היה גדול הדורות האחרונים.



חורבות בית הכנסת בו התפלל הגאון מוילנא. הקירות החיצוניים (מצלומי יד ושם).

רבנו אליהו מוילנא בקש את אחד ממקורביו שיחדור לבית הסוהר וישוחח עם גר הצדק. הוא הבטיח לשליח שלא יאונה לו כל רע ולא יתפס בכניסתו לבית הסוהר ואף לא ביציאתו משם ובקש מן השליח לומר לגר הצדק בשמו, שאם ירצה בכך, יוכל הוא – רבנו אליהו להוציאו מבית הסוהר באופן על טבעי, אבל אם ינצל בצורה זו יגרע הדבר מחלקו בעולם הבא. מששמע רבי אברהם בן אברהם על אפשרות הצלתו תמורת חלק

מחלקו בעולם הבא, השיב לשליח שאינו מוכן להפסיד אף משהו מחלקו
בעולם האמת והוא מעדיף לעלות על המוקד ולקדש את ה'.



חורבות בית הכנסת בו התפלל הגאון מוילנא. פנים בית הכנסת (מצילומי יד ושם).

אוצר החכמה
13676

כאשר השליח בקר אצלו, היה גר הצדק שבור ומדוכדך ודמעתו על לחיו. משראה את זאת שליחו של הגאון, שאל אותו מפני מה מצב רוחך כה קודר והרי אתה בעצמך אמרת שהינך מעדיף לעלות על המוקד, לקדש את ה' ולזכות בחיי נצח בעולם האמת שכולו טוב. הן בעוד ימים ספורים תזכה להיות במחיצתו של התנא הקדוש רבי עקיבא אשר משה רבנו אמר עליו שהוא ראוי היה להיות שליחו של עם ישראל לקבל את התורה מאת הקב"ה, וישנם בתורה סודות אשר לא נגלו למשה, ולרבי עקיבא נגלו. אתה תזכה להיות במחיצתו של רבי עקיבא, כך אמר לו השליח, הואיל וגם הוא נהרג על קידוש ה' לאחר שעבר על חוקי הרומאים ששלטו אז בארץ הקודש וקבעו שזה אשר לומד תורה יוצא להורג, ולמרות זאת בז רבי עקיבא לסכנה והמשיך ללמד תורה בגלוי וללא מורא. הוא נתפס על ידי הרומאים ישב בבית הסוהר כשלוש שנים ולאחר מכן הרגוהו באכזריות נוראה. אתה תהיה במחיצתו ובמחיצת הקדושים והטהורים שמסרו נפשם על קדוש ה' במשך כל הדורות, כך סיים שליחו של הגאון מוילנא את דבריו.

לאחר ששמע את כל זאת השיב לו גר הצדק ואמר: לא על היותי מוצא לשריפה הנני בוכה אלא על העובדה שלא זכיתי להשתרש בתוך עם ישראל. על זאת לבי דווי, שאין לי אב ואם מישראל ואף לא זכיתי להניח אחרי בנים בני ישראל.

השליח יצא מבית הסוהר, ניגש מיד אל הגאון מוילנא וסיפר לו על מצב רוחו הקודר של גר הצדק ועל הסיבה לכך. רבנו אליהו שלח אליו מיד את השליח פעם נוספת ובקש ממנו למסור לו את פירוש דברי הנביא ישעיהו³ "כה אמר ה' מלך ישראל וגואלו ה' צבאות אני ראשון ואני אחרון". "אני ראשון" – שאין לי אב, "ואני אחרון" – שאין לי בן, ובאור הדברים: "אני ראשון" שהקב"ה הינו אביהם של גרי הצדק אשר אין להם אב מישראל. "ואני אחרון" שהקב"ה, הוא זכרם של אלה אשר לא הותירו אחריהם ילדים. רבי אברהם בן אברהם התעודד מאד מדבריו של הגאון. ביום טוב שני של גלויות, בחג השבועות, ז' בסיון ה' תק"ט⁴ הובא גר הצדק הקדוש רבי אברהם בן אברהם לכיכר העיר בוילנא על מנת לבצע את פסק הדין המוות שנגזר עליו. לפני שהעלוהו על המוקד, הכיר הגוי

3. ישעיהו מ"ד ו'.

4. 24 במאי 1749.

שנתמנה לבצע את גזר הדין שגר הצדק הינו אדם קדוש, הוא התחיל לפחד ממנו ושאלו: האם לא תתנקם בי בעולם הבא על כך שאני מוציאך לשריפה?

גר הצדק השיב לו מתוך שלווה גמורה וללא כל שנאה וטינה: נאמר בתהלים⁵: "הללו את ה' כל גויים, שבחוהו כל העמים האומים כי גבר עלינו חסדו". משל למלך אשר בנו יורש העצר שיחק עם אחד מחבריו ותוך כדי משחק התחילו השנים להתקוטט ביניהם. אמר אז בן המלך לחברו: כאשר יגיע הזמן ואני אהיה המלך, אעניש אותך על התנהגותך היום כלפי. לאחר עשרות שנים הוכתר יורש העצר למלך תחת אביו שנפטר. נבהל אותו אדם שבילדותו התקוטט עם המלך החדש ואמר לידידיו: עכשיו בודאי יעניש אותי המלך על כך שהרגזתי אותו עת היינו ילדים. צחקו ממנו חבריו ואמרו לו: האם הינך חושב שכעת כאשר כל אחריות המדינה תלויה בו: הצבא, המשטרה והמינהל האזרחי, כל העול הכבד הזה עליו והוא מלך המדינה ויושב בכבודו של עולם, האם כעת הוא יזכור קטטה של הבל שהיתה לו אתך בילדותו בעת היות שניכם ילדים. והוסיף רבי אברהם בן אברהם ואמר לו לגוי הממונה על בצוע גזר הדין: כך יהיה הדבר אף לעתיד לבוא. חסדו של הקב"ה עם ישראל יהיה כה גדול ומצבם יהיה כה מרומם ונשגב עד אשר כל מה שעוללו להם הגויים במשך כל הדורות יהיה דבר קטן לעומת הכבוד והטוב אשר יהיה לישראל. ואף לאומות העולם לא יוותר אז אלא להלל ולשבח את עם ישראל.

בנערותי, כך אמר לו גר הצדק, שחקתי עם ילדי האכרים באחוזתו של אבי. פעם לאחר שעות ממושכות של עבודה, עלה בידי לעבד מחימר דמויות נאות של חיילים שהצבתים בשורה בתוך הגן. באו ילדי האכרים ורמסו והשחיתו את כל עבודתי אשר עמלתי עליה שעות כה רבות. כשראיתי את אשר עוללו הילדים רצתי מהר אל אבי ובדמעות בעיני ספרתי לו את הדבר ובקשתי ממנו שיעניש את הילדים הללו בכל חומר הדין. אולם אבי במקום למלא את בקשתי הוכיחני על פני באמרו שהואיל ואני פקח יותר ומשכיל יותר מילדי האכרים שבאחוזה, אל לי לדרוש עונש עבורם על מעשה זה שעשו.

העובדה שאבי סרב למלא את בקשתי ולהעניש את אותם הילדים הרגיזה אותי ובו במקום החלטתי בלבי: אמנם כעת הנני חדל אונים, אולם

5. תהלים קי"ז א' ב.

כאשר אגדל אעניש בעצמי את אלה אשר חיבלו בחיילים אשר בניתי בעמל כה רב. ברור הדבר, הוסיף רבי אברהם בן אברהם, שכאשר נקפו השנים והתבגרתי לא העליתי כלל על דעתי לנקום באותם אנשים שבשעתו היו נבערים מדעת. וכי מה הם עשו לי בילדותם? שברו דמויות של חימר, רמסו בוץ.

אף לגבי מצבי הנוכחי, כך הדבר. בעולם הבא שאליו אנכי עובר כעת ^{שם} האמת המוחלטת, האם שם תהא דעתי נתונה לנקום באלה אשר בבערותם שרפו את בשרי שאינו אלא חומר ועפר.

לגבי המלשין אמר גר הצדק: אם תהיינה לי זכויות בעולם הבא, לא אנוח שם ולא אשקוט עד אשר יעלה בידי להביאו לחיי העולם הבא שהרי הוא אשר מזכה אותי באושר הגדול הזה להשרף על קדוש ה'.

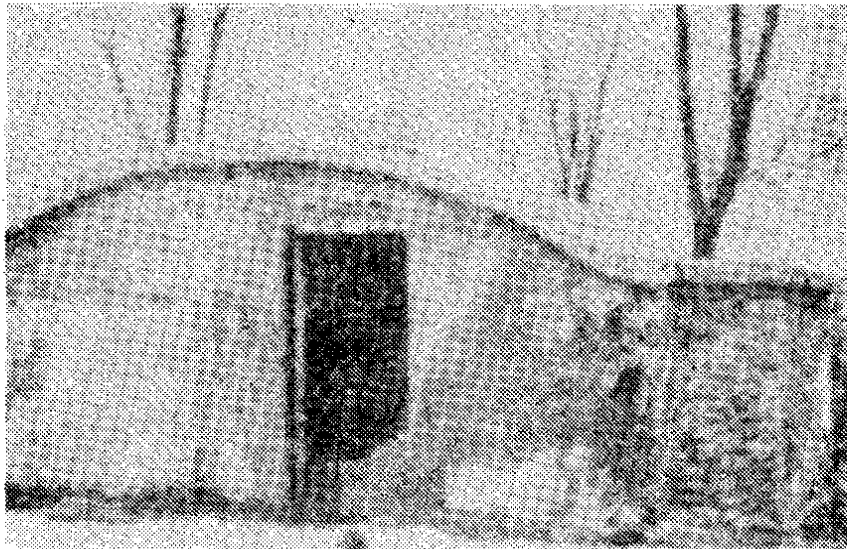
כאשר העלו את הגרף פוטוצקי הקדוש רבי אברהם בן אברהם על המוקד ולהבות האש אפפוהו, הוא שר מתוך שמחה עצומה ובדבקות נפלאה את אשר אנו אומרים בכל בוקר בתחילת התפילה: "אבל אנחנו עמך בני בריתך, בני אברהם אברהם, שנשבעת לו בהר המוריה זרע יצחק יחידו, שנעקד על גבי המזבח".

את המנגינה הזו שמעתי מפי אבי הצדיק רבי צבי יהודה מלצר זצ"ל, ששמע מפי אביו הגאון הגדול רבן של כל ישראל שמקובל הדבר שבתפילה זו ובמנגינה זו עלה רבי אברהם בן אברהם על המוקד. הגאון רבי איסר זלמן מלצר היה שר את המנגינה הזו לעתים רחוקות וכן במוצאי יום הכיפורים. לקול הנעימה הזו אשר נשמעה מפיהם של סבי הגאון רבי איסר זלמן מלצר ומפי אבי הצדיק רבי צבי יהודה מלצר, תערג הנפש וכאשר היא נשמעה מפיהם נדמה היה ששומעים את הד קולו של רבי אברהם בן אברהם בעלותו על המוקד.

בזמן שנקבע על ידי האינקוויזטורים הנוצרים לשריפתו בכיכר העיר בוילנא. התאסף במקום קהל גדול של נוצרים מוסתים. יהודים לא העיזו כמובן לבא למקום הואיל ואילו באו היו מסכנים בכך את חייהם. רק יהודי אחד, ר' אליעזר זיסקיש הגיע למקום לאחר שהתלבש בבגדי גוי כפרי ושיחד את הממונה על שריפתו של גר הצדק הקדוש על מנת שיתן לו

6. מן הראוי לציין שבעיירה איליא היתה משפחה שצאצאיה היו בעלי מומין, ומקובל הדבר שמרצאה של משפחה זו מהמלשין אשר הלשין על גר הצדק. כפי הנראה נתקלל המלשין שצאצאיו יהיו בעלי מום.

משרידי גופו השרוף. כאשר התיצב לאחר מכן בפני הגאון מוילנא, ברכו הגאון באריכות ימים, ואכן נכתב על מצבתו שחי מאה ושנים עשרה שנים.



האהל שהיה מעל מצבתו של רבי אברהם בן אברהם בבית הקברות היהודי הישן בוילנא.

אמו של ואלנטין. פוטוצקי הצליחה להשיג עבורו חנינה ופסק הדין הוחלף מגזר דין מוות למאסר. אולם כאשר היא הגיעה לכיכר העיר בוילנא והפקודה על אודות החנינה בידה, כבר אחרה את המועד. במקום שבו טמנו את שרידי אפרו של גר הצדק הקדוש בבית הקברות היהודי בוילנא צמח לאחר מכן עץ גדול ורב פירות ולענפיו היתה צורת אדם: ראש, גוף, ידיים ורגלים. משנפטר הגאון רבי אליהו מוילנא כרו את קברו בקרבת מקום למצבת קבורתו של גר הצדק. עם תום מלחמת העולם הראשונה הקימו יהודי וילנא גדר ברזל סביב העץ ו"אהל" על מקום קבורת שרידי אפרו ועליו כתבו:

גר צדק

אברהם בן אברהם

נהרג על קדוש ה' בשנת תק"ט

לאחר מלחמת העולם השנייה החליט משטר העריצות הקומוניסטי בליטא להפוך את בית העלמין היהודי העתיק בתוכו היו קבורים גאונים,

צדיקים וקדושי עליון, לאיצטדיון. מספר יהודים סיכנו את חייהם והעבירו את קבריהם של הגאון מוילנא ובני משפחתו, וכן של גר הצדק, לבית הקברות היהודי החדש.

לפי המסורת גם בוריס זארמבע חברו של רבי אברהם בן אברהם הגרף וואלנטיין פוטוצקי התגיר לאחר שנים אחדות עם רעיתו שהיתה אף היא בת למשפחה פולנית מיוחסת ועלה אתה ועם בנם הקטן לארץ ישראל בה חיו עד סוף ימיהם חיים יהודיים טהורים וכשרים.

מסורת היא בידי יהודי וילנא כי בעל בית היין בפאריס אשר לימד את וואלנטיין פוטוצקי ובוריס זארמבע את השפה העברית ויסודות היהדות ושהודות לו התגירו, היה רבי מנחם בן אריה לייב מויזון אשר נהרג על קדוש ה' מתוך עינויים קשים ונוראים ביום י"ז בתמוז ה' תק"ט בהיותו בן שבעים שנה.

ה"חפץ חיים" הסביר בשמו של גר הצדק רבי אברהם בן אברהם את מוצאם ומקורם של הגרים. כידוע לפני שניתנה התורה לעם ישראל, פנה הקב"ה לכל אחת מן האומות והציע להן לקבל את התורה אולם הן סרבו ולא קבלו. פרושו של דבר שרוב רובם לא היו חפצים בתורה, אבל למעשה בכל אומה ולשון היו אנשים בודדים שכן רצו לקבל את התורה אולם הואיל והרוב סרבו, נמנע מאותם בודדים, יחידי סגולה לקבל את התורה והם מקור מחצבתם ושורש נשמתם של הגרים בכל הדורות.

כך הוא אף מקורם של המשומדים – בני עם ישראל שבוגדים בעמם ובדת אבותיהם. בעת שכל קהל ישראל קבלו את התורה, נמצאו בודדים שלא רצו לקבלה למרות שקראו ביחד עם כולם "נעשה ונשמע". מאותם בודדים שורש נשמות המשומדים עוכרי ישראל שבכל הדורות.